
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка

ПЕДАГОГІКА
ЗАГАЛЬНА І МИСТЕЦЬКА

Методичні рекомендації
до практичних занять та самостійної роботи
для студентів
спеціальності 025 «Музичне мистецтво»
ОР «Бакалавр»

Чернігів
2023

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ЧЕРНІГІВСЬКИЙ КОЛЕГІУМ» імені Т.Г. Шевченка

ПЕДАГОГІКА
ЗАГАЛЬНА І МИСТЕЦЬКА

Методичні рекомендації
до практичних занять та самостійної роботи
для студентів
спеціальності 025 «Музичне мистецтво»
ОР «Бакалавр»

Чернігів
2023

УДК 378.016:7(092)

П 24

Рецензенти:

Біницька К. М., доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри педагогіки
Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії;

Кондратенко І. А., кандидат мистецтвознавства,
доцент кафедри мистецьких дисциплін
Національного університету
«Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка

Укладач: **Скорик Тамара Володимирівна**,
доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри мистецьких дисциплін

П 24 **Педагогіка загальна та мистецька.** Методичні
рекомендації до практичних занять та самостійної
роботи : для студентів спеціальності 025 *Музичне
мистецтво*. Укл. : Скорик Т. В. Чернігів : НУЧК імені
Т. Г. Шевченка, 2023. 64 с.

*Рекомендовано до друку вченою радою
факультету дошкільної, початкової освіти і мистецтв
Національного університету
«Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка
(протокол №7 від 22 березня 2023 р.)*

© Т. В. Скорик, 2023

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	5
РОЗДІЛ 1.	
ОСНОВНІ ПОЛОЖЕННЯ ПРОГРАМИ ОСВІТНЬОГО КОМПОНЕНТА «ПЕДАГОГІКА ЗАГАЛЬНА ТА МИСТЕЦЬКА»	7
Тематичний план навчальної дисципліни	7
Засоби діагностики успішності та якості навчання	10
РОЗДІЛ 2.	
ТЕМАТИКА ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ	13
ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ №1	
Педагогіка як наука. Загальні поняття та категорії педагогіки	13
ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ №2	
Концептуальні засади педагогіки.....	18
ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ №3	
Методи та форми навчання.....	20
ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ №4	
Основоположні засади теорії виховання.....	28
ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ №5	
Педагогіка мистецтва: історія становлення та мета мистецької освіти	36

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ №6	
Гуманістична парадигма мистецької освіти.....	41
ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ №7	
Художнє в мистецтві.....	44
ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ №8	
Методичне забезпечення освітнього процесу з мистецьких дисциплін	49
РОЗДІЛ 3.	
ІНДИВІДУАЛЬНІ НАВЧАЛЬНО-ДОСЛІДНІ ЗАВДАННЯ.....	53
ВИМОГИ ДО ОФОРМЛЕННЯ РЕФЕРАТУ	56
ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ ДО ЕКЗАМЕНУ	59
РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА	61

ПЕРЕДМОВА

Дисципліна «Педагогіка загальна та мистецька» відноситься до ОК циклу професійної та практичної підготовки. Вивчення дисципліни спрямоване на підготовку майбутніх фахівців до викладання музичних дисциплін у закладах освіти.

Метою викладання ОК «Педагогіка загальна та мистецька» є озброєння студентів розумінням змісту і проблематики навчання мистецтва, що сприятиме удосконаленню дидактичної підготовки викладачів музичного мистецтва.

Основними завданнями вивчення ОК «Педагогіка загальна та мистецька» є:

1. Ознайомити студентів із базовими категоріями та поняттями педагогіки та педагогіки мистецтва.

2. Сформувані у студентів систематизовані знання про психолого-педагогічні умови ефективного керування процесом формування мистецьких знань

3. Забезпечити осмислення специфіки музичного мистецтва як поліхудожнього феномену.

4. Сформувані у майбутніх викладачів фахових музичних дисциплін практичні вміння та навички з оволодіння прийомами та методами навчання мистецтву.

5. Виховати й розвинути у здобувачів ВО творче сприймання мистецтва, художньо-естетичну та емоційну культуру, здатність до емоційного самопізнання, самовираження й переживання через мистецтво, збагатити їхній емоційний досвід через розширення емоційно-естетичного тезаурусу.

Після вивчення навчального курсу здобувач вищої освіти повинен *знати*: загальні поняття та категорії дидактики та теорії виховання; принципи та функції, сучасні методи освіти та мистецької освіти; принципи та умови вибору ефективних методів навчання та виховання; сучасні інтерактивні методи навчання; форми організації навчання.

У результаті вивчення дисципліни здобувачі вищої освіти будуть *вміти*: аналізувати та впроваджувати у власну діяльність теоретично обґрунтовані положення найсучаснішого педагогічного досвіду; обґрунтовувати сучасні методи та прийоми організації навчально-пізнавальної діяльності учнів; добирати оптимальні форми та методи виховної роботи; визначати найбільш доцільні методи та форми у мистецькій освіті; здійснювати саморозвиток, самоосвіту, самовиховання, самоорганізацію діяльності.

Викладання предмета передбачає лекції та практичні заняття, які забезпечують формування стійких знань основ методики викладання у закладах вищої освіти. Важлива роль відводиться самостійній підготовці студентів, в ході якої опрацьовується додаткова література, виконуються індивідуальні навчально-дослідні практичні завдання та реферати на запропоновані теми.

Дані методичні вказівки призначені для підготовки до практичних занять та самостійної роботи студентів з дисципліни «Педагогіка загальна та мистецька» і сприятимуть більш ґрунтовному вивченню курсу.

РОЗДІЛ 1.
ОСНОВНІ ПОЛОЖЕННЯ ПРОГРАМИ
НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
«ПЕДАГОГІКА ЗАГАЛЬНА ТА МИСТЕЦЬКА»

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН
НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Змістовий модуль 1.
ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПЕДАГОГІКИ

Тема 1. Педагогіка як наука. Загальні поняття та категорії педагогіки

Історичні витоки педагогіки. Характеристика основних понять та категорій загальної педагогіки. Дидактика - теорія освіти. Освітній процес та його структура. Педагогічне мистецтво та педагогічна майстерність. Діяльність педагога у освітньому процесі.

Тема 2. Концептуальні засади педагогіки

Характеристика основних принципів навчання. Принципи та вимоги до організації сучасного освітнього середовища. Основні засади та принципи педагогіки партнерства: повага до особистості; позитивне ставлення; довіра у відносинах; діалог – взаємодія – взаємоповага; розподілене лідерство; принципи соціального партнерства. Педагогічне партнерство вчителя з батьками. Концептуальні засади інклюзивної освіти. Навчання дитини з особливими освітніми потребами в закладах мистецької освіти.

Тема 3. Методи та форми навчання

Класифікація методів навчання. Загальна характеристика груп методів навчання: методи організації та здійснення навчання; методи стимулювання та мотивації навчання; методи контролю та самоконтролю результатів навчання. Методи інтерактивного навчання. Передумови вибору ефективних методів навчання. Форми організації навчання та їх розвиток у дидактиці. Урок та індивідуальна форма проведення занять у закладах мистецької освіти. Особливості дистанційної форми навчання. у закладах мистецької освіти: виклики, переваги та недоліки. Онлайн-сервіси для організації дистанційного навчання з мистецької освіти.

Тема 4. Теорія виховання

Поняття процесу виховання, його особливості та структурні компоненти. Мета виховання, закономірності та принципи процесу виховання. Основні напрями виховання, їх характеристика та завдання. Особистісно-орієнтований підхід у виховному процесі. Класифікація методів виховання: методи формування свідомості особистості, методи організації діяльності та формування досвіду суспільної поведінки, методи стимулювання діяльності та поведінки. Проблема вибору та удосконалення методів виховання. Самовиховання як вищий етап процесу виховання. Взаємодія педагога з батьками у виховному процесі.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2. АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ВИЗНАЧЕННЯ ЗМІСТУ МИСТЕЦЬКОЇ ОСВІТИ

Тема 5. Педагогіка мистецтва: історія становлення та мета мистецької освіти

Історичні етапи розвитку мистецької педагогіки. Сутність мистецтва як художнього феномену Розгляд проблеми формування духовної культури особистості в науковій літературі (Зязюн І. А., Олексюк О. М., Падалка Г. М., Танько Т. П. та ін.).

Сутність понять «духовність», «духовна культура». Аналіз структури духовної культури як особистісного надбання: мотиваційний, когнітивний, емоційний, оцінний і діяльно-творчий компоненти.

Філософія музики (О.Ф. Лосев). Функції мистецької освіти. Реалізація пізнавальної функції художніх образів в процесі мистецької освіти. Методична технологія реалізації комунікативної функції мистецької освіти. Творчоспонукальна функція мистецької освіти. Зміна особистісних орієнтирів мистецької освіти. Розвивальні можливості мистецтва.

Тема 6. Гуманістична парадигма мистецької освіти

Гуманістична спрямованість мистецької освіти, національна основа мистецької освіти, особистісно-орієнтований підхід до мистецького навчання, забезпечення системності мистецького навчання як методологічна основа мистецької освіти. Вимоги впровадження гуманістичної парадигми мистецької освіти. Педагогічний потенціал мистецтва у розвитку творчої індивідуальності. Гуманно-естетичний підхід у мистецькій освіті. Національна культура як основа творчості в мистецтві. Надання національній мистецькій творчості пріоритетного місця в навчальних програмах. Впровадження в освітній процес національно-стильового підходу до аналізу мистецьких творів.

Тема 7. Художнє пізнання в мистецтві

Поняття «пізнання мистецтва» як процес і результат усвідомлення мистецьких категорій, феномен образного усвідомлення та відображення дійсності. Художнє пізнання як сприймання та усвідомлення змісту і форми художніх образів, досягнення нового знання щодо мистецтва. Художнє сприймання мистецтва і його розвиток в процесі навчання. Зміст, різновиди та критерії художнього сприймання. Характеристики суб'єкта художнього сприйняття. Умови художнього сприймання: вступне слово; цілеспрямоване створення ситуації мистецького сприймання; активізація художньо-асоціативного мислення учнів.

Тема 8. Методичне забезпечення освітнього процесу з мистецьких дисциплін

Принципи навчання мистецтва: цілісності; культуровідповідності; естетичної спрямованості; індивідуалізації; рефлексії. Педагогічні умови навчання мистецтва: створення позитивної атмосфери навчання; досягнення діалогових засад взаємодії учителя і учня в навчальному процесі; забезпечення пріоритету практичної діяльності. Класифікація методів навчання мистецтва: за джерелами передачі та характером сприйняття художньої інформації; відповідно з характером мистецької діяльності; відповідно з характером художніх завдань по етапах навчання; залежно від завдань розвитку особистісних художніх властивостей учнів.

ЗАСОБИ ДІАГНОСТИКИ УСПІШНОСТІ ТА ЯКОСТІ НАВЧАННЯ

При оцінюванні результатів засвоєння дисципліни (поточної і кінцевої атестації) застосовується бально-рейтингова система. Засвоєння кожної теми модуля навчального матеріалу оцінюється в балах .

Для кожної теми розроблена система контрольних завдань, які виконуються студентом самостійно й у сукупності визначають рівень його навчальних досягнень. Кожне завдання оцінюється в балах в залежності від його обсягу й ступеня складності.

При оцінюванні по кожній темі враховуються усні відповіді на практичних заняттях, виконання практичних завдань, виконання індивідуальних завдань, написання самостійних робіт тощо.

В кінці семестру реальні бали, отримані студентами за те чи інше завдання (вид діяльності), підсумовуються, і ця сума вважається підсумковою оцінкою успішності студента.

Максимальна кількість балів, яку студент може отримати за семестр з дисципліни – 100: з них 75 – поточний контроль, 25 – підсумковий (екзамен).

Розподіл балів із навчальної дисципліни
(поточний та підсумковий)
для денної форми навчання

	Поточне опитування та самостійна робота									Сума
	Змістовий модуль 1				Змістовий модуль 2					всього
Тема	T1	T2	T 3	T4	T5	T6	T7	T8	екзамен	
Бали	5	5	10	10	10	10	10	15	25	100

Усна відповідь на практичному занятті – до 5 балів:

– підготовка самостійних (індивідуальних) завдань до занять (реферат, презентація, практичні завдання) – до 5 балів;

Додаткові бали:

– активність на лекціях та практичних заняттях, своєчасне виконання завдань самостійної роботи – до 5 балів;
– письмова контрольна робота- до 5 балів;
– ІНДЗ – до 15 балів.

Студент може отримати додаткові бали шляхом участі у неформальних формах освіти (вебінари, семінари, круглі столи, наукові студентські конференції тощо) за тематикою курсу та підтвердити участь відповідним сертифікатом – до 20 балі

Пояснення видів робіт та вимоги до їх оцінювання

1.Робота на практичному занятті. Робота на практичному занятті передбачає: усне опитування, експрес-опитування, вирішення практичних завдань.

Усне опитування – найбільш поширений метод контролю у педагогіці. Усне опитування дає можливість перевірити ступінь засвоєння знань студентами, здатність до аргументації та критичного мислення, сформованість навичок мовлення. Здобувач вищої освіти має можливість логічно та доказово висловити власну думку щодо

обговорюваних на занятті питань. Максимальна кількість балів, яку здобувач ВО може набрати на практичному занятті з даного виду опитування передбачено робочою програмою навчальної дисципліни. Бал є вищим в залежності від самостійності підготовки та аргументованості висловлювань.

Експрес-опитування проводиться на початку або в кінці практичного заняття для актуалізації опорних знань, засвоєних на попередніх заняттях. Деякі питання практичного заняття також можуть розглядатися за методикою експрес-опитування з метою охоплення якомога більшої кількості здобувачів. У процесі експрес-опитування студенту мають можливість отримати додаткові бали на занятті. Оцінюючи відповідь, викладач керується такими критеріями: змістовність, правильність та чіткість відповіді.

Вирішення практичних завдань проводиться на занятті за допомогою використання ігрових та інтерактивних методів навчання. Проблемні питання чи ситуації вирішуються у мікрогрупах. Студенти мають можливість організувати обговорення у формі дискусії чи дидактичної гри.

Оцінюючи вирішення практичних завдань, викладач керується такими критеріями: повнота та аргументованість відповіді, творчий підхід до вирішення проблеми, нестандартність прийняття рішень, самостійність та правильність обґрунтування.

2. Індивідуальна навчально-дослідна робота студента полягає у написанні відповіді на поставлені проблемні питання у формі есе, написанні реферату, виконання творчих завдань. Тематика самостійної роботи дається після кожного практичного заняття. Всі види індивідуальних завдань, в тому числі реферат, передбачає цілісну відповідь на поставлене питання із аргументованим викладом власної точки зору.

РОЗДІЛ 2. ТЕМАТИКА ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

Практичне заняття №1

Тема: ПЕДАГОГІКА ЯК НАУКА. ЗАГАЛЬНІ ПОНЯТТЯ ТА КАТЕГОРІЇ ПЕДАГОГІКИ

Питання для обговорення

1. Історичні витоки педагогіки.
2. Характеристика основних понять та категорій загальної педагогіки.
3. Освітній процес та його структура.
4. Педагогічне мистецтво та педагогічна майстерність.
5. Діяльність педагога у освітньому процесі.
6. Вимоги до професійної компетентності викладача.
7. Характеристика педагогічних здібностей викладача.

► *Проблемні питання та завдання для самостійної роботи*

1. Визначити роль ОК «Педагогіка загальна та мистецька» у професійному становленні викладача.
2. Розкрити специфіку і зміст професії «викладач музичних дисциплін», її складність і багатогранність.
3. Підібрати відеофрагменти до занять з музичного мистецтва.

Блок самостійної роботи

1. Самостійно, або у невеликій групі студентів визначити, які знання та вміння, відповідно до специфіки професійної діяльності, необхідні майбутнім викладачам мистецьких дисциплін. Записати у вигляді таблиці:

Знання	Практичні навички та вміння

Блок-схема заняття

1. Перевірка знань: експрес-опитування.
2. Евристична бесіда за питаннями:
 - Які здібності викладача є найбільш значимими у педагогічній діяльності?
 - Педагогічні здібності: вроджені чи набуті?
 - Професія педагога: поклик чи обов'язок?

Рекомендована література до теми

- навчальна [2; 3; 4];
- додаткова [15; 27,28].

Методичні рекомендації до теми

Педагогіка – це прикладна наука, що визначає зміст виховання, освіти і розвитку особистості на сучасному етапі функціонування суспільства.

Викладання (навчаюча діяльність викладача) – впорядкована діяльність педагога, спрямована на реалізацію мети навчання (освітні завдання), забезпечення інформованості, виховання, усвідомлення і практичного використання знань.

Учіння (навчальна діяльність студента) – це система пізнавальних дій, спрямована на розв'язання навчально-виховних завдань; процес, в якому на основі пізнання, вправ і набуття досвіду виникають нові форми поведінки і діяльності, змінюються раніше набуті.

Організація навчання – впорядкування дидактичного процесу за певними критеріями, надання йому необхідної форми з метою найкращої реалізації визначених завдань.

Навчання – впорядкована взаємодія педагога зі студентами, спрямована на досягнення визначеної мети.

Освіта – система набутих у процесі навчання знань, умінь, навичок, способів мислення, досягнення певного рівня освіченості.

Знання – сукупність ідей людини, в яких виражається теоретичне оволодіння певним предметом.

Мета (навчальна, освітня) – те, до чого прагне навчання; майбутнє, на яке спрямовані всі зусилля.

Зміст освіти – науково обґрунтована система дидактичного та методично оформленого навчального матеріалу для різних освітніх і освітньо-кваліфікаційних рівнів.

Форма навчання – спосіб існування навчального процесу, оболонка для його внутрішньої сутності, логіки і змісту.

Метод навчання – шлях досягнення мети і завдань навчання.

Засіб навчання – предметна підтримка навчального процесу, що використовується разом із методами.

Компетентність – динамічна комбінація знань, вмінь і практичних навичок, способів мислення, професійних, світоглядних і громадянських якостей, морально-етичних цінностей, яка визначає здатність особи успішно здійснювати професійну та подальшу навчальну діяльність і є результатом навчання на певному рівні вищої освіти.

Сутність процесу навчання

Процес навчання – спеціально організована пізнавальна діяльність, яка моделюється (визначаються цілі, завдання, зміст, структура, методи, засоби, форми) для прискореного опанування людиною основ соціального досвіду, накопиченого людством.

Навчальний процес – це система організаційних і дидактичних заходів, спрямованих на реалізацію змісту освіти на певному освітньо-кваліфікаційному рівні відповідно до державних стандартів освіти (закон про ВО).

Мета процесу навчання визначається на основі вимог програми, індивідуальних та вікових особливостей студентів, рівня попередньої підготовки, а також суспільних вимог сьогодення до фахової підготовки.

Процес навчання складається з наступних компонентів:

Цільовий – усвідомлення педагогом і прийняття студентами мети і завдань вивчення теми, розділу чи навчального предмета в цілому;

Стимулюючо-мотиваційний компонент – передбачає, що педагог здійснюватиме заходи, спрямовані на стимулювання у студентів інтересу, потреби в розв'язанні визначених завдань, усвідомлення студентами значущості навчання, формування позитивного ставлення до навчання;

Змістовий – визначається навчальним планом, програмами, підручниками з даного предмету, характеризується конкретизацією компетенцій;

Операційно-діяльнісний – реалізація завдань засвоєння соціального досвіду за допомогою певних методів, засобів і форм організації навчання.

Контрольно-регулюючий компонент – одночасний контроль викладача за розв'язанням визначених завдань навчання (за допомогою усних, письмових, лабораторних робіт, опитування, заліків, екзаменів) і самоконтроль студентів за правильністю виконання навчальних операцій, точністю отримання відповідей (самоперевірка).

Оцінювально-результативний компонент – передбачає оцінку педагогами і самооцінку студентами досягнутих у процесі навчання результатів, встановлення відповідності їх визначеним навчально-виховним завданням, виявлення причин відхилень, проектування нових завдань з метою усунення виявлених прогалин у знаннях і вміннях.

Всі компоненти навчального процесу необхідно розглядати в закономірному взаємозв'язку. Мета навчання визначає його зміст. Мета й зміст вимагають певних методів, засобів і форм стимулювання й організації навчання, в процесі яких необхідний поточний контроль і регулювання. Нарешті, всі компоненти в сукупності своїй забезпечують певний результат.

Процес навчання є складовою педагогічного процесу у вищому навчальному закладі.

Педагогічний процес – спеціально організована взаємодія учасників, що розвивається впродовж певного часу в межах певної виховної системи і спрямована на досягнення поставленої мети .

Виходячи з мети і завдань сучасності, процес навчання покликаний забезпечувати **три функції** – *освітню, виховну, розвиваючу.*

Освітня функція передбачає, а першу чергу, засвоєння наукових знань, формування спеціальних і загально навчальних умінь і навичок. У процесі навчання формується система професійних знань, які забезпечують здійснення професійної діяльності. Освіта розвиває загальну ерудованість особистості, культурологічний та світоглядний компоненти.

Виховна функція передбачає формування у студентів світогляду, моральних, трудових, естетичних, етичних уявлень, поглядів, переконань, способів відповідної поведінки і діяльності у суспільстві, системи ідеалів, потреб, тобто сукупність морально-етичних якостей особистості. Навчання формує естетичний досвід особистості, виховує гуманістичні якості, прищеплює відповіді норми та правила поведінки, що формують культуру життєдіяльності особистості у цілому. *Виховна функція* забезпечує формування професійної спрямованості особистості, мотивації до майбутньої професійної діяльності.

Розвиваюча функція. Як і виховна функція, розвиваючий характер навчання об'єктивно впливає з самої природи цього процесу. Правильно організоване навчання завжди розвиває, однак розвиваюча функція реалізується більш ефективно при спеціальній спрямованості взаємодії викладача та учнів на всебічний розвиток особистості. У процесі навчання відбувається активізація психічних процесів особистості – розвиток пам'яті, мислення, уваги, уяви, що в цілому змінює способи її мислення та формує культуру життєтворчості. *Розвивальна функція спрямована на розвиток пізнавальних інтересів та здібностей, творчого професійного мислення, формування вмінь і навичок самостійної професійної праці*

Усі три функції навчання перебувають у складних взаємозв'язках: одна передує іншу, є її причиною, друга є її наслідком, але одночасно й умовою активізації. Ось чому функції слід розглядати з урахуванням діалектичного характеру їх єдності.

Практичне заняття №2

Тема: КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ПЕДАГОГІКИ

Питання для обговорення

1. Характеристика основних принципів навчання.
2. Сучасне освітнє середовище: основні характеристики та вимоги.
3. Основні засади та принципи педагогіки партнерства.
4. Інклюзивна освіта: особливості навчання дитини з особливими освітніми потребами в закладах мистецької освіти.

➡ *Проблемні питання та завдання для самостійної роботи*

1. Проаналізувати один із принципів навчання та визначити його роль у організації сучасного освітнього процесу.
2. Обґрунтувати найбільш важливі принципи навчання в умовах сьогодення
3. Розробити інфорграфіку освітнього середовища сучасного закладу мистецької освіти.

Блок-схема заняття

1. Перевірка знань: усне опитування.
2. Презентація інфорграфіки.

Рекомендована література до теми

- навчальна [2; 3; 4];
- додаткова [15; 27,28].

■ *Методичні рекомендації до теми*

Принципи навчання: твердження, що визначає зміст, організаційні форми та методи навчальної роботи.

Принцип гуманістичної цілеспрямованості – навчання і виховання гармонійно розвиненої особистості, соціально активної та гуманної з врахуванням її індивідуальних особливостей та соціальних умов.

Принцип зв'язку з життям – завдання, які вирішуються суспільством, колективом, родиною, самою особистістю.

Принцип співробітництва і співдружності викладача, учнів, шкільних колективів, сім'ї, громадськості, трудових колективів у досягненні визначених завдань навчання.

Принцип науковості в організації навчання – розробка цілей, змісту, добір методів і форм організації навчання, розробка новітніх технологій тощо.

Принцип доступності у навчанні, єдності наукового і емпіричного, врахування індивідуальних рівнів розвитку творчих здібностей учнів – навчання успішне і ефективно за умови, коли його зміст, форми і методи відповідають віковим особливостям та розумовим.

Принцип міцності засвоєння знань, умінь та навичок – передбачає: повторення за розділами і смисловими структурами, врахування ступеня значущості для учнів, використання варіативних завдань в нових ситуаціях.

Принцип наступності, системності, послідовності в реалізації змісту й використання технологій, методів і форм організації на різних етапах навчання.

Принцип наочності вимагає будувати процес навчання на основі живого сприймання учнями предметів і явищ дійсності. Чуттєве сприймання, що становить основу наочності, сприяє формуванню чітких, точних образів уяви, активізує розумову діяльність, є дієвим засобом усвідомлення матеріалу.

Принцип емоційності – у процесі пізнавальної діяльності в учнів виникає певний емоційний стан, почуття, які можуть сприяти або заважати успішному засвоєнню знань.

Практичне заняття №3

Тема: МЕТОДИ ТА ФОРМИ НАВЧАННЯ

Питання для обговорення

1. Методи організації та здійснення навчання.
2. Методи стимулювання та мотивації навчання.
3. Методи контролю та самоконтролю результатів навчання.
4. Методи інтерактивного навчання.
5. Передумови вибору ефективних методів навчання.
6. Форми організації навчання: групові та індивідуальні.
7. Можливості дистанційної форми навчання у закладах мистецької освіти.

► *Проблемні питання та завдання для самостійної роботи*

1. Визначити найбільш ефективні із методів стимулювання та мотивації навчально-пізнавальної діяльності.
2. Обґрунтувати вимоги до методів пояснення і розповіді.
3. Методи інтерактивного навчання (робота в малих групах).

Завдання: кожна група пропонує один із методів активного навчання та організовує його проведення серед інших студентів групи. Після проведення методу відбувається спільний аналіз щодо досягнення дидактичної мети методу та доцільності його застосування.

4. Співставити відповідно до виду контролю його характеристику:

<i>Усний контроль</i>	дає змогу за короткий час перевірити знання певного навчального матеріалу великої кількості опитуваних
<i>Письмовий контроль</i>	усвідомлене регулювання студентом своєї діяльності з метою забезпечення таких результатів, які б відповідали поставленим цілям, вимогам, нормам, правилам, зразкам
<i>Тестовий контроль</i>	здійснюється під час індивідуального чи фронтального опитування
<i>Графічний контроль</i>	виконання вправ на комп'ютері
<i>Програмований контроль</i>	перевірка навчального матеріалу у вигляді складання узагальненої наочної моделі, таблиці, яка відображає певні відношення, взаємозв'язки об'єкта або їх сукупності
<i>Самоконтроль</i>	письмова перевірка знань, умінь та навичок

Блок-схема заняття

1. Перевірка знань: усне опитування.
2. Робота в групах та аналіз результативності дискусії.
3. Представлення результатів самостійної роботи.

Рекомендована література до теми

- навчальна [2; 3; 4];
- додаткова [15; 27,28].

Методичні рекомендації до теми

Успіх навчання залежить як від правильного визначення його мети і завдань, так і від способів їх досягнення, тобто від **методів навчання**.

Методи навчання – це способи спільної діяльності викладача та студентів, спрямовані на вирішення завдань навчання.

Як багатомірне утворення, метод має багато аспектів, взявши кожний з яких за основу, можна групувати методи в

систему. У зв'язку з цим існує багато класифікацій методів, в яких їх об'єднують на основі однієї або кількох загальних ознак. Науковці виділяють наступні групи методів навчання, беручи за основу один із критеріїв.

За джерелом знань:

- *наочні*: ілюстрації, демонстрації, спостереження;
- *словесні*: пояснення, роз'яснення, розповідь, бесіда, інструктаж, лекція, дискусія, диспут;
- *практичні*: досліди, вправи, навчально-продуктивна праця;
- *робота з книгою*: читання, вивчення, реферування, швидкий огляд, цитування, виклад, складання плану, конспектування;
- *відео-методи*: перегляд навчальних фільмів, вправи під контролем «електронного вчителя» тощо.

За призначенням, в основі – послідовні етапи процесу навчання:

- набуття знань;
- формування умінь і навичок;
- використання знань;
- творча діяльність;
- закріплення;
- перевірка ЗУН.

За типом (характером) пізнавальної діяльності:

- пояснювально-ілюстративний;
- репродуктивний;
- проблемний виклад;
- частково-пошуковий або евристичний;
- дослідницький.

За дидактичними завданнями:

- методи, що сприяють початковому засвоєнню навчального матеріалу: інформаційно-розвиваючі методи (усний виклад учителя, бесіда, робота з книгою);
- евристично-пошукові методи (евристична бесіда, диспут, лабораторні роботи);
- дослідницький метод;

- методи, що сприяють закріпленню і вдосконаленню набутих знань: вправи (за зразком, коментовані, варіативні та ін.); практичні роботи.

Класифікація методів навчання (Ю.К. Бабанський), в основі якої – цілісний підхід до діяльності вчителя і учня в навчально-виховному процесі:

- методи організації і здійснення навчально-пізнавальної діяльності;

- методи стимулювання і мотивації навчально-пізнавальної діяльності;

- методи контролю і самоконтролю за ефективністю навчально-пізнавальної діяльності.

I. Методи організації і здійснення навчально-пізнавальної діяльності: словесні, наочні та практичні методи

До словесних методів відносять лекцію, бесіду, розповідь, роботу з підручником тощо.

Розповідь. Цей метод ґрунтується на словесному викладенні матеріалу. До розповіді як методу повідомлення знань ставляться певні педагогічні вимоги: 1) наукова і практична достовірність матеріалу; 2) логічна послідовність у викладенні; 3) чіткість і доказовість у викладенні; 4) образність та емоційність викладення; 5) ясність і правильність мови, її доступність розумінню аудиторії.

Види розповіді: художня розповідь, науково-популярна, описова.

Лекція. Це виклад великого за обсягом і складного за змістом навчального матеріалу. Для кращого засвоєння і сприймання аудиторією змісту лекції слід дотримуватись наступних правил: 1) чітко формулювати тему, мету і план лекції; 2) викладення матеріалу слід вести у такому темпі, аби можна було зробити вибіркові записи; 3) можна супроводжувати ілюструванням або демонструванням наочних засобів; 4) лекція завершується висновками, що впливають із пропонуваного слухачам матеріалу. Види лекцій: за дидактичним призначенням – вступні, тематичні, оглядові, заключні; за формою і змістом – інформаційна, проблемна, лекція-візуалізація, лекція вдвох, лекція із заздалегідь запланованими помилками, лекція прес-конференція та інші.

Бесіда – діалогічний метод навчання, коли викладач, спираючись на знання та практичний досвід учнів, за допомогою запитань підводить їх до розуміння нового, або уточнення, поглиблення, розширення відомого. Залежно від мети виділяють такі види бесід: підготовча або вступна, пояснювальна або бесіда-повідомлення, підсумкова, контрольна-перевірочна, репродуктивно-відтворювальна, евристична, катехізісна.

Робота з підручником. Самостійна робота учнів із друкованим текстом дає змогу глибоко осмислити навчальний матеріал, закріпити його, виявити самостійність у навчанні. До такої роботи входить: читання тексту, відповіді на подані запитання, заучування правил, законів і т.д., аналіз таблиць, малюнків.

Наочні методи навчання поділяються на три підгрупи: методи ілюстрації, демонстрації та самостійного спостереження.

Метод ілюстрації – статичний показ засобів унаочнення: предмети та явища навколишньої дійсності; зображення реальних предметів – предметні малюнки, картини, образні моделі з паперу, картону; символічні зображення – карти, таблиці, схеми, креслення, карти з зображенням символів, які використовують при вивченні певного предмета тощо. Використовують такі види наочності: природна, образна (зображувальна), об'ємна, звукова, абстрактно-символічна.

Метод демонстрації – це динамічний показ приладів, технічних установок, препаратів, дій викладача та студентів, що демонструють послідовність виконання тієї чи іншої операції та використання обладнання (показ у дії). До демонстраційних методів відносять також показ кінофільмів та діафільмів.

Самостійне спостереження – безпосереднє самостійне сприймання студентами явищ дійсності у процесі навчання. Методика організації передбачає кілька етапів: інструктаж щодо мети, завдання і методики спостереження; фіксація, відбір, аналіз і узагальнення його результатів.

Практичні методи. Головною ознакою методів цієї групи є відтворювальна навчально-пізнавальна діяльність учнів. До них належать: метод вправ, лабораторний метод, виробничо-практичний метод тощо.

Метод вправ – основний засіб формування вмінь і навичок. *Вправи* – це цілеспрямоване багаторазове повторення певних дій і операцій з метою формування навичок і вмінь. За характером навчальної діяльності учнів вправи можна поділити на усні, письмові, графічні та технічні. Крім того виділяють підготовчі вправи, вступні, пробні, тренувальні, творчі та контрольні. Кількість вправ залежить від індивідуальних особливостей учня, ґрунтуються на системності і поступово ускладнюються.

Лабораторний метод. Це один із видів дослідницької самостійної роботи учнів, що проводиться за завданням викладача в спеціально пристосованому для проведення дослідів приміщенні (лабораторії) з метою вивчення явищ та процесів за допомогою спеціального обладнання. Виділяють такі види лабораторних робіт: фронтальні з окремими групами студентів, ілюстративні та дослідницькі. Етапи проведення: пояснення викладача, показ, проба, виконання роботи, контроль.

Практична робота. Передбачає формування в учнів умінь та навичок діяльності, практичне застосування теоретичних знань. Етапи проведення: пояснення викладача, виконання, аналіз результатів.

II. Методи стимулювання і мотивації навчально-пізнавальної діяльності

Ці методи поділяють на дві підгрупи.

1. *Методи формування пізнавального інтересу:* дидактичні ігри, аналіз життєвих ситуацій, створення ситуацій успіху у навчанні, метод навчальної дискусії, метод створення цікавих ситуацій, метод створення ситуації новизни навчального матеріалу.

2. *Методи стимулювання почуття обов'язку і відповідальності у навчанні:* пояснення суспільної значущості навчання, роз'яснення особистої значущості навчання, пред'явлення вимог, стимулювання і гальмування у навчанні. Ці методи передбачають пояснення суспільної та особистої значущості учіння, відповідальності за майбутню життєву стратегію; висування вимог, дотримання яких означає виконання свого обов'язку; заохочення до сумлінного виконання навчальних

обов'язків; оперативний контроль за виконанням вимог і в разі потреби – вказівки на недоліки, зауваження. До цих методів належать методи заохочення, покарання, прикладу, пояснення, вказівка тощо.

III. Методи контролю і самоконтролю у навчально-пізнавальній діяльності

Ці методи дають можливість виявити не тільки рівень навченості учнів, а, головним чином, коректувати подальшу діяльність викладача (або самого учня у випадку застосування методів самоконтролю).

Усний контроль здійснюється під час індивідуального чи фронтального опитування. При індивідуальному опитуванні викладач ставить перед учня кілька запитань, відповідаючи на які останній показує рівень засвоєння ним навчального матеріалу. При фронтальному опитуванні викладач підбирає серію логічно пов'язаних між собою питань і ставить їх перед всією аудиторією, викликає для короткої відповіді кількох учнів по черзі.

Під час відповіді учні вчаться логічно мислити та аргументувати свої думки, висловлюватись лаконічно та стисло. Проте усне опитування потребує багато часу, нерідко буває й суб'єктивним оцінювання через нерівнозначні запитання. Запитання для усної перевірки поділяють на основні (можна дати розгорнуту відповідь), додаткові (для уточнення, чи вірно учень розуміє певне питання) та допоміжні (є навідними, допомагають виправити помилки, неточності).

Методи письмового контролю – письмова перевірка знань, умінь та навичок. Це може бути: проведення письмових контрольних робіт, творів, диктантів тощо. Перевагами цього методу є можливість перевірити знання у великої кількості учнів, можливість використати диференціацію завдань в залежності від індивідуальних особливостей учнів, об'єктивність перевірки.

Метод тестового контролю – передбачає відповіді на тести, що дає змогу за короткий час перевірити знання певного навчального матеріалу великої кількості опитуваних. Однак така перевірка може виявити тільки знання фактів, а не

здібності, вона стимулює механічне запам'ятовування, а не самостійне мислення; потребує багато часу для складання тестів. Перевагами цього методу є швидкість та об'єктивність перевірки.

Метод графічного контролю – перевірка навчального матеріалу у вигляді складання узагальненої наочної моделі, графіка, таблиці, яка відображає певні відношення, взаємозв'язки об'єкта або їх сукупності.

Метод програмованого контролю – виконання програмованих вправ, задач та завдань на комп'ютері. Переваги: швидка перевірка знань за допомогою спеціальних комп'ютерних програм, можливість вибору зручного часу та індивідуального темпу виконання завдань.

Методи самоконтролю. Це усвідомлене регулювання учнем своєї діяльності з метою забезпечення таких результатів, які б відповідали поставленим цілям, вимогам, нормам, правилам, зразкам. Самооцінка передбачає критичне ставлення учня до своїх здібностей і можливостей, об'єктивного оцінювання досягнутих успіхів. Провести самоконтроль можна відповідаючи на поставлені запитання з теми, вирішуючи систему завдань та вправ, співвідносячи свої знання із відповідями інших учнів на семінарському занятті тощо.

Практичне заняття №4

Тема: ТЕОРІЯ ВИХОВАННЯ

Питання для обговорення

1. Процес виховання: особливості та структурні компоненти, мета виховання.
2. Закономірності та принципи процесу виховання.
3. Основні напрями виховання: характеристика та завдання.
4. Особистісно-орієнтований підхід у виховному процесі.
5. Класифікація методів виховання.
6. Проблема вибору та удосконалення методів виховання.
7. Самовиховання як вищій етап процесу виховання.
8. Взаємодія педагога з батьками у виховному процесі.

➡ *Проблемні питання та завдання для самостійної роботи*

1. Навести приклади методів формування свідомості особистості, методів організації діяльності та формування досвіду суспільної поведінки, методів стимулювання діяльності та поведінки.
2. Скласти класифікаційну таблицю методів виховання.
3. Підготувати дискусію «Бути вихованим – що це значить?».

Блок-схема заняття

1. Перевірка знань: експрес-опитування.
2. Коментоване читання реферативних доповідей з теми.

Рекомендована література до теми

- навчальна [2; 3; 4];
- додаткова [15; 27,28].

■ *Методичні рекомендації до теми*

В основі *першої групи* методів виховання (методи формування свідомості особистості) лежить *слово* педагога – найпопулярніших! інструмент в педагогічній діяльності взагалі та в сімейному вихованні зокрема. В.О. Сухомлинський зазначав: «В руках педагога слово – такий самий могутній засіб як музичний інструмент в руках музиканта, як фарби в руках художника. Як без музичного інструменту немає музики, так без слова немає педагогіки».

Друга група – це методи формування досвіду поведінки. Логічний перехід від першої групи методів до другої – це перехід від слова до *діла*, до конкретної справи. Адже саме завдяки цій групі методів закріплюються знання, формуються уміння, навички і звичні форми поведінки.

Третя група – методи стимулювання діяльності і поведінки – є *допоміжною* до двох попередніх груп, оскільки методи цієї групи використовуються як стимули, що сприяють ефективному використанню методів двох попередніх груп.

Четверта група – методи самовиховання – спрямована на забезпечення особистості практичними уміннями і навичками самовиховання як найвищої форми виховання.

Характеристика методів формування свідомості особистості

Бесіда – найпопулярніший метод виховання. Бесіда повинна спонукати дитину до роздумів, пошуків, висновків. Бесіди поділяють на групові та індивідуальні, прогнозуючі і непередбачувані (бесіди експромтом). Ефективнішою буде запланована бесіда, до якої батьки підготувалися.

До правил проведення бесіди відносять:

- 1) не намагатися говорити лише самому;
- 2) стримувати себе, коли виникне бажання перервати розповідь дитини;
- 3) виявляйте увагу до співбесідника, підкреслюйте свою зацікавленість;

4) спокійно реагуйте на висловлювання дитини навіть тоді, коли з нею не погоджуєтесь;

5) стежте за основною думкою співбесідника, намагайтеся зрозуміти хід його думок.

Дискусія. Ефективність виховання підвищується в результаті дискусійного підходу до розв'язання виховної проблеми, тому що колективна істина, яка з'являється в ході дискусії, перетворюється на переконання. За допомогою дискусії здійснюється групове обговорення проблеми з метою досягнення істини шляхом зіставлення різних думок.

До переваг дискусії відносяться: вона стимулює чітко формулювати свої думки; вчить діалогічному спілкуванню, колективному розв'язанню проблеми; сприяє активному засвоєнню знань; допомагає виявити власну позицію, порівняти різні точки зору, обмінятись досвідом; під час дискусії знання перетворюються на переконання.

Переконання – це вплив на розум і почуття людини чи групи, який охоплює раціональну і емоційну сторони, формує погляди. Формуються переконання в процесі засвоєння знань. Цей метод ефективний у вихованні дітей підліткового та юнацького віку. Переконання поділяються на наукові, філософські, естетичні, політичні, моральні. Переконувати можна словом і ділом, за допомогою бесіди або конкретного прикладу.

Потрібно виконувати такі вимоги до методу переконання: враховувати вік дитини, її індивідуальні особливості; переконання повинно включати не тільки загальні принципи, правила, а й конкретні факти і приклади; переконуючи інших, вихователь сам глибоко вірить у те, про що повідомляє, є авторитетом для вихованця; відповідність інтелектуально-емоційного стану вихователя і вихованця в момент їх взаємодії.

Навіювання (сугестія) – це психологічний вплив однієї особи на іншу чи на групу, розрахований на безперечне сприйняття слів, думок і волі. Навіювання відноситься до

методів впливу на підсвідомість вихованця. Основним засобом навчання є слово. Несловесні фактори (жести, міміка) мають обмежені можливості.

У виховному процесі використовують такі види навчання:

- *пряме педагогічне навчання* – це команда, наказ, настанова. Воно полягає в тому, що слово вихователя зумовлює «виконавчу» поведінку дітей. Найчастіше воно використовується як заохочувальний засіб.

- *опосередковане педагогічне навчання* також розраховане на безперечне прийняття інформації, але саме повідомлення подається не в наказовій формі, а у вигляді розповіді, опису чи натяку, які сприймаються дітьми і впливають на їх поведінку.

Ефективність навчання залежить від особливостей вихователя (вік, авторитет, зовнішній вигляд, привабливість, інтонація, міміка) та вихованців (вік, стать, критичність мислення).

Метод навчання використовується здебільшого у вихованні дітей дошкільного віку. Молодші школярі легше піддаються навчанню, ніж старші, дівчата – більше, ніж хлопці. Навчання може здійснюватись як мовними засобами (слово, інтонація, паузи), так і позамовними (міміка, пантоміміка, жести, оточуюча обстановка). Ефективній реалізації методу сприяє використання художніх образів, музики.

Метод прикладу. «Один добрий приклад кращий, ніж сто слів». Переконавати вихованця, як уже зазначалось, можна на основі конкретного прикладу. Тому приклад є допоміжним до методу переконання. Мета застосування методу прикладу – добитися наслідування певних дій, яке посилюється самопереконанням і самонавчанням.

Характеристика методів формування досвіду поведінки

Методи привчання і тренування. З метою формування навичок і звичок використовують методи привчання і тренування – організацію планомірного і регулярного

виконання дітьми певних дій з метою їх перетворення на звичні форми суспільної поведінки. Одним із засобів привчання до норм поведінки, вироблення звичок є режим дня. Звички, як і навички – це часткові автоматизовані дії. Проте, на відміну від навичок, вони не тільки створюють можливість виконання якоїсь дії, а й забезпечують сам факт її здійснення.

Педагогічна вимога – це метод педагогічного впливу, за допомогою якого педагог викликає і стимулює (чи припиняє і гальмує) ті чи інші дії дітей, виявлення у них певних якостей.

- *прямі педагогічні вимоги* висуваються рішучим тоном, що не визнає заперечень і в чіткому словесному формулюванні містять чітку, недвозначну вказівку відносно того, які дії і як повинні виконувати діти.

- *опосередковані педагогічні вимоги* відрізняються від прямих тим, що стимулом для зумовленої дії стають вже не стільки самі вимоги, скільки спричинені ними психологічні фактори: переживання, інтереси, прагнення дітей. Існують такі форми опосередкованих вимог: порада, прохання, довіра, недовіра, схвалення, натяк, осуд, погроза.

Громадська думка – це система загальних суджень людей, яка виникає в процесі їх спільної діяльності і спілкування і виражає ставлення до різних явищ, подій навколишньої дійсності. Громадська думка виступає і як метод, і як результат виховання. Слід враховувати, що на ефективність громадської думки впливає мікросередовище, макросередовище, думка окремої особистості.

Прогнозування – це передбачення на перспективу, яке виражається в проектуванні, моделюванні, плануванні виховного впливу. Перспективи поділяють на близькі (на завтрашній день), середні (кілька місяців), далекі (на майбутнє).

Метод створення виховуючих ситуацій. Мета цього методу: щоб навчити дітей вирішувати проблемні життєві ситуації, треба створювати виховуючі ситуації і вчити їх розв'язувати. Виховуючі ситуації – це спеціально організовані педагогічні умови з метою виявлення чи формування системи відповідних ставлень. Виховуючою будь-яка ситуація стає тоді, коли набуває педагогічного спрямування. В процесі розв'язання виховуючих ситуацій в учнів формується здатність уявляти себе на місці іншої людини, приймати рішення, самостійно аналізувати й розв'язувати моральні проблеми. З виховною метою використовують різні вербальні ситуації (аналізують афоризми, приказки, розповіді, реальні події), конфліктні ситуації.

Характеристика методів стимулювання діяльності й поведінки

Гра – це один з видів діяльності дітей, який виник історично і полягає у відтворенні дій дорослих і відносин між ними. На всіх етапах розвитку особистості гра сприймається як цікаве, яскраве, необхідне для її життєдіяльності заняття. І чим старший школяр, тим більше він відчуває розвиваюче і виховуюче значення гри.

Педагогічні ігри класифікують згідно з педагогічною спрямованістю: дидактичні (організуються в процесі навчання) та творчі педагогічні (їх мета – досягнення виховних завдань). Педагогічні творчі ігри можна поділити на такі види: тривала гра (на тривалий час зберігається уявна ситуація, сюжет і ролі); елементи гри (в діяльність дітей вводиться один із компонентів гри – роль або уявна ситуація); гра-творчість (роль педагога мінімальна, він тільки подає ідею).

Змагання – це метод стимулювання діяльності, який забезпечує відчуття товариської взаємодопомоги, облік і порівняння результатів спільної діяльності, заохочення її учасників. Використовуючи метод змагання, ми сприяємо розвитку здібностей, нахилів, таланту дітей. У процесі змагання виникають *позитивні і негативні емоційні реакції:*

захоплення визнанням і радість з приводу успіхів інших, відвертий скептицизм, байдужість, заздрість.

Щоб змагання мало позитивний вплив, не слід нав'язувати дітям ідею змагання, варто дотримуватись демократичного підходу; змагання повинно пронизувати всі види дитячої діяльності; діти повинні брати участь у встановленні нагород для переможців, виробленні умов змагання; результати змагання висвітлювати кожен день або поетапно; діти беруть участь в обговорення результатів змагання, виявленні переможців.

Заохочення – це спосіб вираження суспільної позитивної оцінки поведінки і діяльності окремої особистості чи колективу. Психологічний вплив заохочення полягає в тому, що дитина відчуває задоволення, радість через те, що визнали, оцінили її старання, досягнення. Заохочення може пробуджувати віру в свої сили, викликати приплив енергії, гарний настрій, готовність до подальшої роботи.

Є різні **способи заохочення**: схвалення, похвала, нагорода (значне заохочення за особливі досягнення); доручення, подяка; премія.

Покарання – це вплив на особистість, який виражає осуд її дій і вчинків, що суперечать нормам суспільної поведінки. Психологічний аспект покарання полягає в тому, що воно має викликати у дитини неприємні переживання, почуття сорому і вини, бажання не повторювати подібного. Лише справедливе покарання досягає мети. Покарання, яке принижує людську гідність, погіршує поведінку дитини.

У вихованні використовують різні **види покарань**: покарання – вправління – погано виконане завдання карається додатковим; покарання-обмеження – обмеження можливості брати участь у цікавій грі; покарання-осуд – попередження, догана з визначенням певних строків виправлення; покарання добром – форми покарання, які ґрунтуються на добродушності педагога і повазі до того, хто завинив, їх найбільше сприймають діти.

Методи самовиховання

Самовиховання слід розглядати як саморозвиток, в якому згідно з вимогами суспільства, загальнолюдськими, національними та моральними цінностями, цілями та інтересами самої людини творчо формуються та постійно розвиваються спроектовані нею сили та здібності й, водночас, нівелюються недоліки.

Самовиховання – це цілеспрямована свідома, систематична діяльність особистості з метою вироблення в собі бажаних духовних, інтелектуальних, моральних, естетичних, фізичних та інших позитивних рис й усунення негативних.

Процес самовиховання – це педагогічний процес, специфічність і унікальність якого полягає в тому, що в ньому і суб'єкт, і об'єкт виховання є однією особою.

Основні етапи процесу самовиховання:

- 1) усвідомлення вихованцем вимог до своєї діяльності;
- 2) самопізнання, критична самооцінка вихованцем своєї діяльності та поведінки;
- 3) планування роботи над собою, вироблення програми та правил поведінки;
- 4) практична реалізація програми самовиховання із урахуванням усієї складності наступного перегляду намічених позицій;
- 5) самоконтроль, самооцінка та самокоригування дій і поведінки.

Основні принципи самовиховання:

- єдність виховання та самовиховання;
- цілеспрямованість, ціннісна орієнтація виховання та самовиховання;
- демократичність самовиховання, виховання стійкої громадської позиції та гуманістичної моралі, формування активної життєвої позиції;
- єдність самовиховання та наукового світосприйняття;
- активність та позитивне спрямування самовиховання;
- єдність виховання, самовиховання та професійної діяльності.

Практичне заняття №5

Тема: ПЕДАГОГІКА МИСТЕЦТВА: ІСТОРІЯ СТАНОВЛЕННЯ ТА МЕТА МИСТЕЦЬКОЇ ОСВІТИ

Питання для обговорення

1. Сутність понять «духовність» та «духовна культура».
2. Феномен художнього образу мистецтва.
Спільні мистецькі категорії.
3. Мистецька педагогіка як наука та навчальна дисципліна.
4. Функції мистецької освіти.

Проблемні питання та завдання для самостійної роботи

1. Підготуватися до дискусії: Вплив мистецтва через ЗМІ на становлення особистості
2. Підготувати реферати:
 - Сутність мистецтва як суспільного феномену.
 - Філософія музики О. Лосєва.

Блок-схема заняття

1. Перевірка знань: усне опитування.
2. Коментоване читання рефератів з теми.
3. Проведення дискусії.

Рекомендована література до теми

- навчальна [6; 11; 12;13; 14;16; 29];
- додаткова [17; 20; 26].

■ *Методичні рекомендації до теми*

Педагогіка мистецтва – самостійна галузь педагогічної науки, що розробляє естетичні й етичні засади формування особистості, її загального й професійного розвитку засобами різновидів мистецтва.

Мистецька педагогіка – це:

- 1) наука про мистецьку освіту;
- 2) теорія і практика мистецько-педагогічної діяльності й естетичного виховання учнів загальноосвітніх шкіл і вихованців закладів позашкільної освіти;
- 3) самостійна галузь професійної педагогіки, що досліджує проблеми професійної підготовки фахівців у галузі мистецтва й охоплює такі складові, як музична, художня, театральна, музейна, хореографічна та інші педагогіки.

Мета мистецької педагогіки:

- забезпечення функціонування загальної і професійної мистецької освіти;
- вдосконалення процесу художньо-естетичного виховання та художньо-естетичного розвитку особистості;
- акцентування уваги на розробленні теоретичних засад підготовки учнів до аматорської і професійної мистецької діяльності, оволодіння її технікою й технологією;
- формування в особистості естетичної культури (тобто «виховання для мистецтва», «мистецької едукації») (О. Отич).

Мистецька освіта – це освітня галузь, спрямована на розвиток у людини спеціальних здібностей і смаку, естетичного досвіду і ціннісних орієнтацій, здатності до спілкування з художніми цінностями у процесі активної творчої діяльності та удосконалення власної почуттєвої культури.

Ще на початку ХХ ст. стали активно звучати твердження про поліфункціональність мистецької освіти. Ідеєю синтезу мистецтв захоплювався український композитор М. Леонтович. Він був одним із перших вітчизняних митців, який звернувся до ідеї синтезу музики й світла і тлумачив її як естетичну потребу нового підходу до навчання й виховання молодших школярів. Педагог уважав за доцільне ознайомлювати учнів з аналогією «сім кольорів спектра – сім тонів музичної гами», з

уявленнями про паралелі між кольорами та інтервальними співвідношеннями тонів.

Оригінальну концепцію мистецької освіти для молодших школярів на інтегративній основі розробляв і втілював у власній практиці український музикознавець і педагог Б. Яворський. В обґрунтуванні власних педагогічних принципів він виходив із розуміння цілісності сприйняття дитиною оточуючого світу та мистецтва, активного залучення асоціацій під час музичної, візуальної та рухової творчості.

У 1980-ті рр. ХХ ст. з'являється концепція музичного виховання Д. Кабалевського, який уперше в історії шкільної музичної педагогіки сформулював мету музичного виховання в широкому культурологічному контексті.

Система мистецької освіти в Україні сформувалася в середині 30-х років ХХ ст. і була невід'ємною складовою загальної системи освіти в Радянському Союзі. Спочатку була створена система музичної освіти, основні принципи організації і змісту якої стали основою організації професійного навчання художнього, театрального, хореографічного напрямів.

З 90-х років ХХ століття, зі здобуттям Україною державної незалежності, у розвитку мистецької освіти у початковій школі відбулися істотні зміни. Було створено законодавче поле для функціонування всіх рівнів мистецької освіти, затверджені цільові державні програми «Учитель», «Діти України», «Обдарована дитина», що відображають окремі аспекти її розвитку. Активно розроблялися нові положення про закономірності процесу художньо-естетичного виховання, обговорювалися концепції мистецької освіти.

Вищим навчальним закладам надається більшої самостійності у визначенні змісту освіти та шляхів їх розвитку. Створюються навчальні заклади нового типу, що є більш різноманітними за своєю структурою, гнучкими за принципами навчання, такими, що можуть швидко реагувати на запити сучасності. Консерваторії, як вищі навчальні заклади, за західноєвропейським зразком набувають статусу академій, інститути стають університетами.

Сьогодні в Україні функціонує багатоступенева і безперервна система підготовки мистецьких кадрів, до якої

входять початкові спеціалізовані мистецькі навчальні заклади (школи естетичного виховання) – позашкільна освіта; середні спеціалізовані мистецькі школи (школи-інтернати) – загальна середня освіта та професійна підготовка; заклади вищої освіти; студії з підготовки кадрів для національних творчих колективів України. У мережі початкових спеціалізованих мистецьких навчальних закладів системи Міністерства культури і туризму України (музичні, хореографічні, художні, хорові тощо).

У музичній освіті XXI століття пріоритетними тенденціями розвитку визначено:

- гуманізація (полягає в утвердженні людини як найвищої цінності (особистісно орієнтоване навчання), стверджує створення нового зразка музичної освіти, орієнтованої на особистість учня);

- фундаменталізація (як пріоритет галузей і методів пізнання, що забезпечує багатопрофільність, вихід у суміжні сфери, сприйнятливість до інновацій, здатність до продуктивної переробки інформації і творчого пошуку);

- гуманітаризація (покликана формувати духовність особистості, планетарне мислення, художню картину світу; самовизначення особистості в музичній культурі є стрижневою лінією гуманітаризації);

- національна спрямованість (полягає в органічному поєднанні музичної освіти з історією і традиціями українського народу, у збереженні і збагаченні національних цінностей);

- перехід від інформативних форм до активних методів музичного навчання (передбачає використання наукового пошуку, проблемного підходу, мультимедійних технологій, інноваційних моделей, які активізують інтелектуальну діяльність);

- створення умов для творчої самореалізації учнів (передбачає самоактуалізацію творчого підходу, дає можливість особистості пережити радість творчого досягнення);

- безперервність музичної освіти (дозволяє постійно поглиблювати підготовку, досягати цілісності і послідовності в музичному навчанні і вихованні) та ін.

Функції мистецької освіти

Культурологічна функція: орієнтує навчальну діяльність на розвиток загальної та художньої культури учнів; інтегративний характер художнього виховання, забезпечення цілісності художнього світобачення учнів.

Пізнавальна: художній образ цілісно відтворює життя, в єдності раціонального і емоційного. Завдяки цьому явища, події, відтворені в художніх образах, ми сприймаємо не тільки усвідомлено, а й емоційно переживаємо.

Комунікативна функція ґрунтується насамперед на встановленні, з'ясуванні особистісного смислу спілкування з мистецтвом, розуміння мови мистецтва через художній образ.

Творчо-спонукальна функція мистецького навчання передбачає активізацію творчих підходів особистості до життєдіяльності; відбувається у процесі сприймання мистецтва, в процесі інтерпретації художніх образів, і, найголовніше, безпосередньо у художньо-творчому процесі.

Гедоністична функція пов'язана з осягненням, усвідомленням і розумінням художньо-виражального значення мистецьких творів.

Практичне заняття №6

Тема: ГУМАНІСТИЧНА ПАРАДИГМА МИСТЕЦЬКОЇ ОСВІТИ

Питання для обговорення

1. Сутність гуманістичної спрямованості мистецької освіти.
2. Впровадження в навчальний процес національно-стильового підходу до аналізу мистецьких творів. Навести приклади.
3. Особистісно-орієнтований підхід у навчанні мистецтва.
4. Стимулювання учнів до творчого самовираження в художній діяльності.

➡ *Проблемні питання та завдання для самостійної роботи*

1. Навести приклади гуманістичного змісту мистецьких творів.
2. Підібрати 3 музичні твори для аналізу з учнями (відповідно вашого фаху). Визначити їх гуманістичну та національно-стильову складову.
3. Навести приклади завдань для учнів творчого характеру.

Блок-схема заняття

1. Перевірка знань: усне опитування.
2. Коментування наведених прикладів: гуманістична та національно-стильова складова.
3. Аналіз музичних творів.
4. Аналіз прикладів завдань творчого характеру.

Рекомендована література до теми

- навчальна [6; 11; 12;13; 14;16; 29];
- додаткова [17; 20; 26].

■ *Методичні рекомендації до теми*

Впровадження гуманістичної парадигми мистецького навчання передбачає дотримання цілого ряду вимог. Серед них першочергового значення набувають такі, як:

- застосування в процесі навчання творів, зміст яких сповнено гуманістичного смислу;
- стимулювання критично-оцінного ставлення учнів до мистецтва, вільне його виявлення;
- максимальну активізацію, розвиток творчих можливостей учнів;
- створення позитивного емоційного забарвлення процесу навчання;
- повагу до учня, розвиток у нього людської гідності, почуття відповідальності за результати навчання, здатності до розуміння кращих здобутків мистецтва;
- поєднання нормативного забезпечення змісту навчання із наданням учневі можливості вільного вибору його напрямів.

Гуманістичне спрямування навчання означає вибір таких художніх зразків, що естетично інтерпретують людське в людині. Глибоке проникнення у внутрішній світ людини, прагнення пізнати і відтворити найтонші нюанси її внутрішнього життя – основні характеристики гуманістичної основи мистецтва.

Важлива позиція гуманістичної педагогіки – стимулювання учнів до творчого самовираження в художній діяльності. Провідну роль має відігравати підтримка найменших спроб учнів до відтворення внутрішнього «Я» в художніх діях.

Національна культура – основне джерело становлення митця.

Забезпечення національної основи мистецької освіти передбачає:

- надання національній мистецькій творчості пріоритетного місця в навчальних програмах;
- впровадження в навчальний процес національно-стильового підходу до аналізу мистецьких творів.

У музичному творі прослідковуються народні глибиною змісту музичного твору, красою художньої палітри того чи іншого автора учень має побачити, відчутти національне коріння творчості автора.

Опора на особистісно-орієнтований підхід передбачає, що учень зацікавлений у формуванні такого ставлення до художнього навчання, в якому мистецька діяльність усвідомлено спрямовується на виявлення власних художніх здібностей, на реалізацію унікальних мистецьких можливостей. Мистецька діяльність виступає як один із найважливіших засобів становлення художньої активності учня.

Реалізація особистісно-діяльнісного підходу в мистецькій освіті передбачає: опору на результати індивідуальної діагностики учнів; впровадження проєктувальних підходів до навчання мистецтву; суб'єкт-суб'єктну комунікативну взаємодію.

Практичне заняття №7

Тема: ХУДОЖНЄ ПІЗНАННЯ В МИСТЕЦТВІ

Питання для обговорення

1. Сутність художнього сприймання мистецтва
2. Теоретико-методологічні проблеми формування музичного сприймання школярів.
3. Критерії сприймання мистецтва.
4. Різновиди художнього сприймання.
5. Умови організації ефективного художнього сприйняття.

■➔ *Проблемні питання та завдання для самостійної роботи*

1. Навести приклад організації художнього сприймання твору мистецтва із демонструванням мистецького твору.
2. Зробити художньо-педагогічний аналіз музичного твору (музичний твір із програми спеціального класу) за планом:
 - вступ (*відомості про авторів та історія написання твору*);
 - мистецтвознавчий аспект аналізу:
 - Ідея. Тема. Образи. Характер. Музична драматургія.
 - Аналіз засобів втілення художніх образів (форма, жанр твору, мелодія, ритм, ладотональність, гармонія, фактура, тембр, динаміка, темп та ін.).
 - методичний аспект аналізу:
 - визначити педагогічно-виховний потенціал обраного музичного твору;
 - запропонувати варіант бесіди з учнем (учнями).

Блок-схема заняття

1. Перевірка знань: усне опитування.
2. Демонстрування аналізу музичних творів.
3. Коментування наведених прикладів.

Рекомендована література до теми

- навчальна [11; 12;13; 14;16; 18; 29];
- додаткова [1; 17; 20; 25; 26].

Методичні рекомендації до теми

Зміст художнього сприймання – це, по суті, зміст образів мистецтва, інформацію про які отримує людина в процесі споглядання чи слухання мистецьких творів. Художнє сприймання – прагнення особистості до усвідомлення тих переживань, що втілено у мистецтві, стремління отримати емоційну насолоду під досконалістю форми та художніх образів.

Художнє сприймання – складний процес чуттєвого відображення предметів та явищ об'єктивної дійсності при безпосередньому їх впливі на органи чуття, що зумовлений психологічними особливостями, досвідом особистості, її емоційно-почуттєвою сферою тощо.

Критерії художнього сприймання:

- міра вираженості емоційної реакції. На відміну від байдужого, нейтрального ознайомлення, повноцінна емоційна реакція свідчить про такий характер сприйняття, який відзначається яскравим відгуком на художні образи, на явища, відтворені в них засобами мистецтва;

- ступінь адекватності сприймання, що передбачає відповідність враження від мистецького твору його змістовим характеристикам, здатність до об'єктивного усвідомлення і оцінки форми художніх образів;

- широта диференціювання елементів мистецького твору, що свідчить про фіксацію багатства відтінків змісту художнього твору та характерних ознак його формотворення;

- повнота сформованого образу, що означає глибоке усвідомлення основних характеристик художнього твору вже на етапі сприймання.

Різновиди художнього сприймання:

Сприймання первинне (слухання-ознайомлення) і повторне (кількаразове). Відмінність цих різновидів сприймання художнього твору очевидна. При первинному ознайомленні з твором сприймання відрізняється більшою узагальненістю і поверховістю, при повторних – коло «схоплених» деталей розширюється, спостерігається глибше усвідомлення сутності, змісту і форми художнього образу.

Сприймання художніх образів, створених іншими, і сприймання результату власних мистецьких дій. Сприйняття створеного іншим містить важелі об'єктивнішої оцінки, ніж сприймання власних творінь. Через те особливо важливою виступає здатність до сприймання власної творчості відсторонено, спроможність подивитись на твір «чужими» очима.

Сприймання уважне і розсереджене. Сприймання мистецьких творів, сповнене уваги, суттєво відрізняється від розсередженого сприймання глибиною проникнення в сутність художніх образів, повнотою охоплення їх змісту. Сприймання, що не спрямоване спеціально на твір, а характеризується побіжним спогляданням, іноді називають фоновим, тобто таким, де звучання музики, драматургічна дія, виразне читання, перегляд телепередачі тощо сприймається як фон до основної дії.

Сприймання цілісне і фрагментарне. Цілісне сприймання передбачає спроможність цілісного охоплення художнього твору, такого сприймання, де кожна деталь усвідомлюється як складова художнього образу. Фрагментарне сприймання, навпаки, характеризується довільним виокремленням окремих деталей не залежним від їх художньої значущості.

Сприймання зацікавлене і байдуже. Художнє сприймання, що характеризується зацікавленістю, сформованістю установки на осягнення змісту і форми твору виявляється значно ефективнішим, повнішим, глибшим порівняно із незацікавленим, таким, що не переслідує ніякої художньої

мети. Наявність бажання зумовлює характер сприйняття. Інтерес підсилює його інтенсивність, байдуже ставлення до творчості того чи іншого автора, мистецтва певних жанрів нівелює емоційність сприйняття, його почуттєву наповненість, руйнує раціональні важелі художнього осмислення того, що сприймає реципієнт.

Логічна схема керування художнім сприйманням школярів:

- розробка вчителем варіантів художньо-сміслової організації сприймання твору мистецтва;
- визначення рівня осягнення художнього змісту твору мистецтва учнями конкретного класу та прогнозування можливого особистісного смислу, який вони вклаватимуть у сприйняття;
- виділення на цій основі провідних художньо-естетичних ідей (генералізованих ліній);
- визначення логіки художнього спілкування з учнями у процесі художнього сприймання та доцільних педагогічних впливів, які зумовлюють наведення учнів на сприймання й переживання змісту творів мистецтва;
- організація процесу мистецького спілкування школярів;
- контроль за результатами художнього сприймання школярами мистецького твору і відповідне коригування керівних впливів;
- вироблення нових варіантів художньо-сміслової організації сприймання музики.

Педагогічні вимоги до попередньої інформації про твір мистецтва: адекватність, повнота (ознайомлення з «біографією художнього твору», оточення твору загальнохудожніми, історико-соціальними і побутовими повідомленнями), доступність, лаконічність, художня образність, емоційна насиченість, різноманітність.

Формування установки як внутрішнього цілісного стану готовності до сприймання творів мистецтва. Чинники, які впливають на організацію сприймання:

- позитивні – правильний режим навчання учнів (розподіл активної діяльності й відпочинку протягом уроку, зміна вражень, різноманітність діяльності, організація мікропауз тощо); сприятливий психологічний клімат, естетична якість твору мистецтва, його доступність і відповідність потребам учнів; професіоналізм учителя;

- негативні – неправильна організація діяльності (тривалість, одноманітність, інтенсивність, невідповідність рівню музичного розвитку дітей тощо), несприятливий психологічний клімат (емоційний дискомфорт, неадекватність психічного стану учня змісту твору, порушення контакту між учнями, між учнями і вчителем тощо), наявність сильних подразників.

Умови, за яких руйнується педагогічна ситуація сприймання твору мистецтва: а) розбіжність установок учителя і учнів; б) відсутність комунікативної взаємодії; в) використання репродуктивних методів навчання; г) психологічна некомпетентність учителя тощо.

Умови організації художнього сприймання:

1. Відповідна внутрішня налаштованість на мистецький твір.

Створення відповідної установки, яка може сприяти чи перешкоджати сприйманню.

2. Ступінь готовності до сприймання залежить від підготовленості та попереднього досвіду слухачів.

3. Естетична якість твору не завжди співпадає з реакцією на нього слухачів.

4. Установка створюється передусім вступним словом вчителя.

Практичне заняття №8

Тема: МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ З МИСТЕЦЬКИХ ДИСЦИПЛІН

Питання для обговорення

1. Принципи навчання мистецтва.
2. Педагогічні умови навчання мистецтва:
створення позитивної атмосфери навчання;
досягнення діалогових засад взаємодії учителя і учня
в навчальному процесі; забезпечення пріоритету
практичної діяльності.
3. Методи навчання мистецтва за джерелами передачі
та характером сприйняття художньої інформації.
4. Методи навчання мистецтва відповідно з характером
мистецької діяльності.
5. Методи навчання мистецтва відповідно з характером
художніх завдань по етапах навчання.
6. Методи навчання мистецтва залежно від завдань
розвитку особистісних художніх властивостей учнів.

➡ *Проблемні питання та завдання для самостійної роботи*

1. Скласти таблицю методів навчання мистецтву (робота у парах).
2. Виконати розробки фрагментів уроків із використанням прикладів методів навчання мистецтву із кожної групи класифікації (4 розробки).
3. Підібрати музичні ігри для занять.

Блок-схема заняття

1. Перевірка знань: усне опитування.
2. Демонстрування аналізу музичних творів
3. Коментування наведених прикладів.

Рекомендована література до теми

- навчальна [12;13; 14;16; 18; 21; 22];
- додаткова [1; 17; 23; 24].

Методичні рекомендації до теми

Принципи навчання мистецтва – це основні положення, що визначають сутність, зміст, провідні вимоги до взаємодії учителя і учнів, виконання яких передбачає досягнення результативності процесу оволодіння учнями мистецтвом.

З-поміж найголовніших визначаємо такі принципи навчання мистецтва: цілісності, культуровідповідності, естетичної спрямованості, індивідуалізації, рефлексії.

Педагогічні умови навчання мистецтва – це цілеспрямовано створені чи використовувані обставини мистецького навчання, що забезпечують можливість досягнення його результативності.

Серед першочергових визначаємо *такі педагогічні умови, як:*

- створення позитивної атмосфери навчання;
- досягнення діалогових засад взаємодії учителя і учня в навчальному процесі;
- забезпечення пріоритету практичної діяльності.

Методи навчання мистецтва за джерелами передачі та характером прийняття художньої інформації: словесні, демонстраційно-образні (наочні), художньо-творчі (практичні).

До словесних методів мистецького навчання відносяться такі: пояснення, розповідь, бесіда, обговорення, поточний коментар, вербалізація художнього змісту образів, лекції.

До *демонстраційно-образних методів* мистецького навчання відносяться такі: демонстрація художніх творів, художнє ілюстрування словесних пояснень, самостійне спостереження.

До художньо-творчих методів мистецького навчання відносяться такі: художнє вправління, інтерпретація художнього матеріалу, варіантна розробка, імпровізація.

Відповідно з характером мистецької навчальної діяльності розрізняють такі методи, як: наслідувальні, репродуктивні, інтерпретаційні, творчі.

Методи відповідно з характером завдань по етапах навчання:

- ознайомлення з художнім матеріалом;
- опрацювання художніх творів;
- створення художніх образів.

Вказані методи охоплюють необхідні завдання навчання мистецтва учнів за етапами.

Методи формування пізнавального інтересу у навчанні мистецтву:

- стимулювання художнього навчання - ігри, ситуація новизни, приклад, заохочення, проблемні методи навчання (диспут, мозковий штурм, проблемна задача);

- активізацію художньої діяльності - дидактичні ігри, аналіз життєвих ситуацій, створення ситуацій успіху у навчанні, метод навчальної дискусії, метод створення цікавих ситуацій, метод створення ситуації новизни навчального матеріалу;

- методи стимулювання почуття обов'язку і відповідальності у навчанні: пояснення суспільної значущості навчання, роз'яснення особистої значущості навчання, пред'явлення вимог, стимулювання і гальмування у навчанні.

За ігровою методикою методи поділяють на:

1. Неімітаційні: аналіз конкретних ситуацій, логічно-мислительні, креативно-пізнавальні (Мозковий штурм, Брейн-ринг, Зіпсований телефон інші)

2. Імітаційні або рольові: організаційно-діяльнісні, професійно-комунікативні, ситуативно-сюжетні, драматизаційні.

Метод ділової гри. Суть методу полягає у навчальному моделюванні ситуації тієї діяльності, яка має навчити студентів на моделях виконувати відповідні професійні функції. Тут більш детальна розробка плану гри, сценарію, розподіл ролей.

Методи проблемного навчання. Проблема (від грец. - *problema* - задача, завдання) - теоретичне чи практичне питання, на яке немає готової відповіді, тому необхідно вивчити його, дослідити, щоб знайти відповідь. *Навчальна проблема* - це штучно створена у навчанні модель практичної життєвої проблеми.

Проблемна ситуація – це навчальна проблема, яка потребує вирішення, усвідомлюється як труднощі і вимагає від учня пошуку нових знань чи нових способів дій. *Проблемна задача* формулюється викладачем і ставить учня у проблемну ситуацію, в якій на основі вже наявних знань засвоюються нові ідеї, концепції, принципи, способи дій.

Проблемне питання – це окремо взяте навчальне питання, яке входить до складу проблемної задачі, що вимагає відповіді.

Диспут – це зіткнення думок і різних точок зору.

Підготовка і проведення диспуту мають свою методику:

- вибір теми;
- розробка плану підготовки диспуту з переліком відповідальних за певну ланку роботи;
- визначення основних питань дискусії;
- добір літератури з обговорюваної проблеми;
- вибір ведучого диспуту.

Вибір методів навчання має спиратись на дотримання наступних критеріїв:

- Відповідність методів закономірностям і принципам навчання.
- Відповідність меті і завданням навчання.
- Відповідність мети, завдань і змісту певної науки та даної теми зокрема.
- Відповідність навчальним можливостям школярів (віковим, фізичним, психічним), рівню підготовки (освіченості, вихованості і розвитку), особливостям класного колективу.
- Відповідність умовам і часу навчання.
- Відповідність рівню підготовки самого викладача та його особистісним можливостям.

РОЗДІЛ 3. ІНДИВІДУАЛЬНІ НАВЧАЛЬНО-ДОСЛІДНІ ЗАВДАННЯ

1. Музична ілюстрація казки: до будь-якої казки підібрати музичний супровід.

2. Створення музичної аплікації за темами: «Музика осені» (або іншої пори року на вибір).

3. Творчий проект (тематика формується самостійно). Наприклад, «Творчість Т. Шевченка у музичному мистецтві», «Г. Сковорода про роль навчання мистецтву», «Ой, у лузі, червона калина» – історія пісні» тощо.

4. Есе (тема на вибір): «Звідки з'явилась музика?», «Музичні фантазії», «Мій улюблений музичний твір/виконавець», «Чому необхідно знати і слухати музику», «Моє перше знайомство із музикою» або власна тема.

ВИМОГИ ДО ОФОРМЛЕННЯ ІНДИВІДУАЛЬНОГО НАВЧАЛЬНО-ДОСЛІДНОГО ЗАВДАННЯ

Індивідуальне навчально-дослідне завдання – це самостійна творча робота студента, яка засвідчує його знання теми, розуміння основних підходів до вирішення практичної проблеми, а також відображає власні професійні погляди майбутнього вчителя мистецьких дисциплін на основі здобутих професійних знань.

ІНДЗ спрямовані на самостійне вивчення частини програмового матеріалу, систематизацію, поглиблення, узагальнення, закріплення, практичне застосування знань студента з навчального курсу та розвиток навичок самостійної роботи.

ІНДЗ виконується відповідно до поставлених завдань до кожної теми у вигляді вільного викладу відповіді на

проблемні питання (есе), виконання робіт практичного характеру, наприклад підбору мистецького матеріалу, творчих завдань інтегрованого типу тощо. Студенти мають можливість самостійно обрати теми ІНДЗ, які пропонуються, але обов'язковим є виконання одного ІНДЗ за ОК.

Творчий проект може бути оформлений у вигляді презентації або текстового файлу.

Структура творчого проекту текстового файлу містить такі елементи:

- титульна сторінка;
- вступ (обґрунтування);
- основна частина (зміст проекту);
- висновки;
- список використаних джерел (за необхідності);
- додатки (за необхідності).

Вимоги до оформлення:

- текст роботи має бути надруковано з одного боку аркуша (формат А-4) стандартним кеглем 14, шрифтом Times New Roman;

- назви розділів краще набирати 14 кеглем (усі великі напівжирні), а пункти і підпункти виділяти напівжирним курсивом;

- міжрядковий інтервал - 1,5;
- відступ в абзацах - 1,25 см;
- обсяг ІНДЗ - 5-15 сторінок.

Ілюстративний матеріал - малюнки, графіки, схеми тощо слід розміщувати безпосереднього після першого посилання на нього в тексті. Якщо графік, схема, таблиця не поміщається на сторінці, де є посилання, їх подають на наступній сторінці. На кожний ілюстративний матеріал мають бути посилання в тексті.

Презентація творчого проекту виконується у довільній формі, але має включати основні компоненти: тема, обґрунтування, зміст проекту, узагальнення, використані джерела.

Есе – самостійна творча робота із запропонованої викладачем теми або переліку тем для самостійного вибору студентами та виконується як позааудиторна робота. Есе передбачає вираження студентом своєї точки зору, особистої суб'єктивної оцінки предмета міркування, дає можливість нестандартного (творчого), оригінального висвітлення матеріалу. Це також вільний стиль з можливими елементами імпровізації. Обсяг есе – від 1 до 5 сторінок.

Оцінка за ІНДЗ виставляється на завершальному занятті (практичному) з курсу на основі попереднього ознайомлення викладача зі змістом ІНДЗ. Можливий захист завдання у формі усного звіту студента про виконану роботу. Оцінка за ІНДЗ є обов'язковим компонентом екзаменаційної оцінки і враховується при виведенні підсумкової оцінки з навчального курсу.

Критерії оцінювання ІНДЗ

Кожне ІНДЗ оцінюється, виходячи з аналізу сукупності таких критеріїв:

1. Повнота розкриття питань.
2. Особистий погляд на вирішення поставленої проблеми.
3. Зміст ІНДЗ має передбачати аналіз сучасного підходу до вирішення означеної проблеми.
4. Список використаних джерел та додатки не є обов'язковою частиною ІНДЗ (в залежності від поставлених завдань).

ВИМОГИ ДО ОФОРМЛЕННЯ РЕФЕРАТУ

Реферат (лат. *refere* – доповідати, повідомляти) – невеликий цілісний виклад матеріалу, у якому коротко, але з мотивуванням, визначеннями і висновками викладено основні ідеї, положення статті або кількох статей, книг; інколи дається власне ставлення до них.

Оглядовий реферат містить огляд і аналіз певного кола наукових джерел, а пошуковий – висвітлює певну інформацію і має елементи самостійного пошуку.

Робота над рефератом спрямована на формування у студентів уміння аналізувати, зіставляти та узагальнювати різні підходи, погляди, конкретний матеріал; розкривати своє ставлення до досліджуваних проблем, робити на цій основі правильні обґрунтовані висновки. Метою написання рефератів є розширення кругозору студентів та поглиблення їх знань з предмета; розвиток основних практичних умінь наукової роботи (дослідницькі вміння, вміння знаходити спеціальну літературу і працювати з нею, складати список використаних джерел і оформляти опрацьований матеріал); формування наукових умінь; оволодіння стилем наукового мовлення та етикою наукового диспуту.

У процесі роботи над рефератом можна виділити чотири етапи:

1. Початковий: вибір теми, складання списку літератури для опрацювання, її структурування, розробка плану і написання вступу.

2. Основний: опрацювання літератури, робота над змістом і висновками реферату.

3. Заключний: оформлення реферату, критичний аналіз його змісту і коригування.

4. Захист реферату: на семінарському занятті чи індивідуальній консультації.

Структура реферату містить такі елементи:

- титульна сторінка
- зміст
- вступ

- основна частина (розділи, пункти і підпункти)
- висновки
- список використаних джерел
- додатки.

Вимоги до оформлення реферату:

- текст роботи має бути надруковано з одного боку аркуша (формат А-4) стандартним кеглем 14, шрифтом Times New Roman;

- назви розділів краще набирати 14 кеглем (усі великі напівжирні), а пункти і підпункти виділяти напівжирним курсивом;

- міжрядковий інтервал - 1,5;

- відступ в абзацах - 1,25 см;

- текст реферату необхідно друкувати, залишаючи береги таких розмірів: лівий - 20 мм, правий - 15 мм, верхній - 20 мм, нижній - 20 мм;

- нумерація сторінок зверху посередині;

- обсяг реферату - 10-15 сторінок.

Ілюстративний матеріал - малюнки, графіки, схеми тощо слід розміщувати безпосередньо після першого посилання на нього в тексті. Якщо графік, схема, таблиця не поміщається на сторінці, де є посилання, їх подають на наступній сторінці. На кожний ілюстративний матеріал мають бути посилання в тексті.

Захист реферату має проходити за таким планом:

- актуальність обраної теми
- основні тези, що розкривають тему
- власний аналіз літературних джерел та ставлення до порушеної проблеми.

Критерії оцінювання рефератів

Кожний реферат оцінюється, виходячи з аналізу сукупності таких критеріїв:

1. Актуальність теми.

2. План реферату має системно розкривати обрану тему.

3. Зміст реферату має передбачати розкриття положень сучасних підходів до проблем вищої школи.

4. Професійна специфіка. Розкриття особливостей підготовки майбутніх соціальних працівників.

5. Особистий внесок оцінюється із наявності власних аналітичних висновків та конкретних пропозицій щодо удосконалення підготовки фахівців у ЗВО.

6. Використані джерела, тобто наявність достатньої кількості сучасних нормативних і наукових джерел.

Примітка: реферат «скопійований» із Інтернет-мережі чи такий, що не містить аналізу та узагальнень опрацьованої літератури та власного погляду на проблему – не зараховується.

ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ ДО ЕКЗАМЕНУ «ПЕДАГОГІКА ЗАГАЛЬНА ТА МИСТЕЦЬКА»

1. Основні поняття та категорії навчальної дисципліни «Педагогіка загальна та мистецька»
2. Класифікація методів навчання. Загальна характеристика методів.
3. Методи організації та здійснення навчання
4. Методи стимулювання та мотивації навчання
5. Методи контролю та самоконтролю результатів навчання.
6. Методи інтерактивного навчання.
7. Передумови вибору ефективних методів навчання.
8. Форми організації навчання: групові та індивідуальні.
9. Мета та завдання педагогіки мистецтва.
10. Історичні витоки педагогіки м мистецтва.
11. Видатні педагоги (Я.А. Коменський, П. Юркевич, В. Сухомлинський) про виховний вплив мистецтва
12. Сутність гуманістичної спрямованості мистецької освіти.
13. Функції мистецької освіти.
14. Принципи навчання мистецтва.
15. Педагогічні умови навчання мистецтва.
16. Методи навчання мистецтва за джерелами передачі та характером сприйняття художньої інформації. Навести приклади таких методів.
17. Методи навчання мистецтва відповідно з характером мистецької діяльності. Навести приклади таких методів.
18. Методи навчання мистецтва відповідно з характером художніх завдань по етапах навчання. Навести приклади таких методів.
19. Методи проблемного навчання мистецтва. Навести приклади таких методів.

20. Ігрові методи у мистецькому навчанні. Музичні ігри.
21. Сутність художнього сприймання мистецтва
22. Критерії сприймання мистецтва та різновиди художнього сприймання
23. Умови художнього сприйняття: вступне слово; цілеспрямоване створення ситуації мистецького сприймання.
24. Методи формування пізнавального інтересу у навчанні мистецтву. Навести приклади таких методів.
25. Дати характеристику ігровим методам навчання мистецтву. Навести приклади таких методів.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Болгарський А. Г. Деякі аспекти формування художньо-творчих вмінь у майбутнього вчителя музики. *Творча особистість вчителя: проблеми теорії і практики*: Зб. наукових праць /ред. кол.: Н. В. Гузій (відп. ред.). Київ: УДПУ, 1997. С. 290-293.

2. Варій М. Й., Ортинський В. Л. Основи психології і педагогіки : навчальний посібник. Київ. 2007.

3. Ващенко Г. Г. Загальні методи навчання : навчальний посібник. Дрогобич. 2003.

4. Вишневський О. І. Теоретичні основи сучасної української педагогіки: навчальний посібник. Дрогобич. 2003.

5. Дорошенко Т., Міненко А., Скорик Т. Методичні основи модернізації мистецької підготовки вчителя початкової школи в контексті сучасних освітніх парадигм. *EUROPEAN HUMANITIES STUDIES : State an Society*, 4(1), 2017, Poland, С. 126-142.

6. Горбенко С. С. Історія гуманізації музичної системи освіти : навчальний посібник за модульно-рейтинговою системою навчання. Кам'янець-Подільський: Видавець ПП Зволейко Д. Г., 2007. 380 с.

7. Зязюн І. А. Безсвідоме і творча інтуїція. *Професійна освіта: педагогіка і психологія*. Ченстохов: Вид-во Вищої Педагогічної школи, 2003. С. 121-137.

8. Лещенко М. І. Зарубіжні технології підготовки учителів до естетичного виховання. К.: Либідь, 1995. 192 с.

9. Масол Л. М. Методика навчання мистецтва у початковій школі : посібник для вчителів / Л. М. Масол, О. В. Гайдамака, Е. В. Белкіна, О. В. Калініченко, І. В. Руденко. Харків: Веста: Видавництво «Ранок», 2006. 256 с. URL: https://estetika.at.ua/Metoduka_Masol_L.M..pdf

10. Миропольська Н., Ничкало С., Рагозіна В., Хлебнікова А., Шахрай В. Уроки художньо-естетичного циклу в школі:

навчання і виховання: навчальний посібник. Тернопіль; Навчальна книга – Богдан, 2006. 240 с. URL: <https://bohdan-boks.com/upload/iblock/65c/65c4ccb7c36ebab9ed7b2ef11322e242.pdf>

11. Михайличенко О. В. Основи загальної та музичної педагогіки: теорія та історія : навч. посібник. Суми: Вид. «Наука», 2004. 211 с.

12. Мистецтво у розвитку особистості: Монографія / за ред. Ничкало Н. Г. Чернівці: Зелена Буковина, 2006. 224 с.

13. Падалка Г. М. Педагогіка мистецтва: домінантні аспекти розвитку. URL: <https://www.cuspu.edu.ua/images/download-files/naukovi-zapysky/152/9.pdf>

14. Падалка Г. М. Педагогіка мистецтва (Теорія і методика викладання мистецьких дисциплін). К.: Освіта України, 2008. 274 с. URL: <https://studfile.net/preview/5191220/>

15. Орлов В. Ф. Професійне становлення майбутніх вчителів мистецьких дисциплін: теорія і технологія. Київ: Наукова думка, 2003. 262 с.

16. Олексюк О. М., Ткач М. М. Педагогіка духовного потенціалу особистості. Київ: Знання України, 2004. 264 с.

17. Роменець В. А. Психологія творчості : навч. посібник. 2-ге вид., доп. Київ: Либідь. 288 с.

18. Ростовський О. Я. Педагогіка музичного сприймання: Навч. посібник. Київ: ІЗМН, 1997. 256 с.

19. Рудницька О. П. Основи викладання мистецьких дисциплін. Київ: АПН України, 1998. 183 с.

20. Семашко О. М. Соціологія мистецтва: Навчальний посібник. Львів: Магнолія плюс, 2005. 244 с.

21. Скорик Т. В. Реалізація принципу інтеграції мистецтв у підготовці вчителя початкових класів і музики. *Вісник Чернігівського державного педагогічного університету*. Чернігів: ЧДПУ, 2002. Вип. 10. С. 167-170.

22. Скорик Т. В. Музика на уроках читання. *Початкова школа*. 2003. №3. С. 40-43.

23. Скорик Т. В. Інтегрований урок музики та образотворчого мистецтва у 2 класі. *Початкова школа*. 2005. №11. С. 43-45.

24.Скорик Т. В. Принципи інтеграції предметів мистецького циклу. *Діалог культур у контексті історії українсько-грецьких зв'язків*: матер. Міжнар. наук.-практ. конф., (Київ, 20 трав. 2011р.). Київ: НАККіМ, 2011. С. 200-203.

25.Скорик Т. В. Особистісно-орієнтовані технології навчання в музичній освіті та вихованні. *Діалог культур: Україна – Греція* : зб. матеріалів III Міжнар. наук.-практ. конф., (Київ – Салоніки – Афіни – Одеса-Київ; Київ, 20-21 вересня 2012р.) / упоряд.: С. М. Садовенко, Л. В. Терещенко-Кайдан. Київ: НАККіМ, 2012. С. 425-427.

26.Скорик Т. В. Соціалізація особистості засобами музичного мистецтва. *Сталий розвиток у соціальному вимірі: глобальним проблемам – локальні рішення*: зб. матер. Всеукр. наук.-практ. конф., (Чернігів, 2 листоп. 2011 р.) / за ред. С. М. Шкарлета, Н. А. Ємець, Л. М. Завацької, І. І. Кичко, Н. І. Кривоконь, Т.І. Сили. Чернігів: ЧДТУ, 2012. С. 28-32.

27.Шевнюк О. Л. Культурологічна освіта майбутнього вчителя: теорія і практика. Київ: НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2003. 232 с.

28.Щолокова О. П. Основи професійної художньо-естетичної підготовки майбутніх вчителів. Київ: УДПУ ім. М. Драгоманова. Київ, 1996. 172 с.

29.Шульгіна В. Д. Українська музична педагогіка : підручник. Київ: ДАККіМ, 2005.271с.

Інформаційні ресурси

1. MIDI-архів класичної музики – <http://www.prs.net>.
2. Музичний архів музики всіх жанрів у форматі *mp3* – <http://www.mp3.com>.
3. Нотний архів – <http://www.gmd.de/misc/music>.
4. Центральний ресурс по файлам формату VQF – <http://www.vqf.com>.
5. Програваач WinAmp – <http://www.winamp.com>.
6. Центральний ресурс по формату *Real Audio* – <http://www.real.com>.

7. Центральний ресурс компаній *E-mu* и *Ensoniq*но звукового формату *SoundFont* – <http://www.soundfont.com>.
8. Довідник по програмам нотного набору і верстки – [http://ace.acadiau.ca/score/others, htm](http://ace.acadiau.ca/score/others.htm)
9. Центральний ресурс музики І. С. Баха «*Bach Digital*» – <http://www.bachdigital.org>.
10. <https://sites.google.com/site/sajtvcitelamuzikidemkivmv/>
11. <https://sites.google.com/site/muzicnakavarna/>
12. <http://www.library.kr.ua/libworld/elib.html> – бібліотеки в Інтернеті.
13. <http://www.mon.gov.ua> – Сайт Міністерства освіти і науки України
14. <http://www.nbuv.gov.ua/> – Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського
15. <http://www.nbuv.gov.ua/eb/ep.html> – електронний фонд наукових публікацій.
16. <http://www.nus.inf.ua> – Електронна платформа «Нова українська школа»
17. <https://courses.ed-era.com/courses/course-v1:MON-EDERA-OSVITORIA+ST101+st101/about> – Онлайн-курс для вчителів початкової школи

Навчально-методичне видання

**СКОРИК
ТАМАРА ВОЛОДИМИРІВНА**

**ПЕДАГОГІКА
ЗАГАЛЬНА І МИСТЕЦЬКА**

**Методичні рекомендації
до практичних занять та самостійної роботи
для студентів
спеціальності 025 «Музичне мистецтво»
ОР «Бакалавр»**

Технічний редактор
Комп'ютерна верстка
та макетування

О. Клімова

О. Клімова

*Свідоцтво про державну реєстрацію
друкованого засобу масової інформації
серія КВ № 23743-13583 ПР від 06.02.2019 р.*

Підписано до друку 04.04.2023 р. Формат 60 x 84 1/16.
Ум. друк. арк. 3,72. Обл.-вид. арк. 2,25. Зам. № 022.
Редакційно-видавничий відділ НУЧК імені Т. Г. Шевченка,
14013, м. Чернігів, вул. Гетьмана Полуботка, 53,
тел. 941-102, nuchk.tipograf@gmail.com

